

Onsdagen den 26 februari

Kl. 10.00

§ 1 Föredrogs och hänvisades

Proposition

Nr 19 till justitieutskottet

---

*Inbetalning av
medel till arbets-
miljökonto, m. m.***§ 2 Inbetalning av medel till arbetsmiljökonto, m. m.**

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 1 med anledning av propositionen 1975:16 om ändrade regler för inbetalning av medel till arbetsmiljökonto och särskilt investeringskonto jämte motioner.

I propositionen 1975:16 hade regeringen – efter föredragning av statsrådet Sträng – föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1974:325) om avsättning till arbetsmiljöfond,
2. lag om ändring i lagen (1974:988) om avsättning till särskild investeringsfond.

I propositionen hade föreslagits att uppskov till den 30 juni 1975 medgavs med inbetalning av högst hälften av de belopp, som skulle avsättas till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond. Vid uppskov hade viss ränta föreslagits utgå.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975:1822 av herr Nordgren m. fl. (m), vari hemstälts att riksdagen beslutade att

1. inbetalning till arbetsmiljökonto skulle ske i de fall företagets vinst översteg 200 000 kr. i stället för enligt nuvarande regler 100 000 kr.,
2. inbetalning till riksbanken skulle ske med ett belopp motsvarande 50 % av avsättningen till arbetsmiljöfond i stället för enligt nuvarande regler med 100 % av avsättningen,
3. avsättning till arbetsmiljöfond ej skulle ske för utdelningsinkomster eller vissa concernbidrag enligt vad i motionen anförts,
4. inbetalning till riksbanken enligt lagen om särskild investeringsfond skulle kunna göras i form av reverser i syfte att minska företagets likviditetsproblem.

1975:1825 av herr Andersson i Örebro (fp), vari hemstälts att riksdagen

Nr 26

Onsdagen den
26 februari 1975

*Inbetalning av
medel till arbets-
miljökonto, m. m.*

beslutade sådana ändringar i lagen om avsättning till arbetsmiljöfond och lagen om avsättning till särskild investeringsfond att uppskov med inbetalningarna kunde medges med hälften av de lagstadgade avsättningarna till och med 1975 års utgång samt

1975:1826 av herr Björck i Nässjö (m),

dels de vid riksmötets början väckta motionerna

1975:72 av herr Hellström m. fl. (s) samt

1975:1039 av herr Bohman m. fl. (m), vari under punkten J hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om avsättning till särskild investeringsfond att företagen gavs rätt att efter prövning i stället för kontantinbetalning till riksbanken erlagga betalningen i form av reverser i syfte att minska företagens likviditetsproblem.

Utskottet hemställde

1. beträffande uppskov med inbetalning av medel till arbetsmiljökonto och särskilt investeringskonto att riksdagen med avslag på motionen 1975:1825 och med bifall till propositionen 1975:16 skulle anta de vid propositionen fogade förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1974:325) om avsättning till arbetsmiljöfond,

2. lag om ändring i lagen (1974:988) om avsättning till särskild investeringsfond,

2. beträffande inbetalning till särskilt investeringskonto i form av reverser att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1975:1039 punkten J,

2. motionen 1975:1822 punkten 4.

3. beträffande minimigränsen för avsättning till arbetsmiljöfond att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1822 punkten 1,

4. beträffande storleken av inbetalning till arbetsmiljökonto att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1822 punkten 2,

5. beträffande beräkning av årsvinsten vid avsättning till arbetsmiljöfond att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1822 punkten 3,

6. beträffande avsättning till arbetsmiljöfond för räkenskapsår som avslutats före den 1 maj 1974 att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1826,

7. beträffande löntagarinflytande över investeringsfond för konjunkturutjämnning att riksdagen skulle avslå motionen 1975:72.

Därjämte hemställde utskottet att förevarande ärende skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Hörberg (fp) som ansett att utskottet under punkten I bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1825 och med anledning av propositionen 1975:16 skulle anta de vid propositionen fogade förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1974:325) om avsättning till arbetsmiljöfond med den ändringen att 4 och 5 §§ skulle erhålla av reservanten föreslagen lydelse,

2. lag om ändring i lagen (1974:988) om avsättning till särskild investeringsfond med den ändringen att 4 och 5 §§ skulle erhålla av reservanten föreslagen lydelse,

2. av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m) vilka ansett att utskottet under punkten 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1822 punkten 4 och med anledning av motionen 1975:1039 punkten J skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1974:988) om avsättning till särskild investeringsfond,

3. av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m) vilka ansett att utskottet under punkterna 3, 4 och 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1822 punkterna 1, 2 och 3 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1974:325) om avsättning till arbetsmiljöfond.

Kammaren biföll utskottets hemställan att ärendet skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Riksdagens lagstiftning förra året om avsättningar till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond syftade dels till att förhindra att fjolårets stora vinster i vissa branscher och företag skulle föranleda ökad vinstframtagning och utdelning, dels till att styra önskade investeringar i viss riktning, bl. a. genom att de anställda garanterades medverkan före investeringsbesluten.

Båda dessa syften är uppnådda. Lagstiftningen har haft sin verkan.

Nu är situationen delvis annorlunda. Som finansministern säger i propositionen 16 kan likviditetssvårigheter föreligga för många företag, och för att underlätta för berörda företag föreslår han generellt uppskov med inbetalningen av högst hälften av fondavsättningarna till den 30 juni mot visst räntetillägg.

Som framhålles i motionen 1825 av herr Andersson i Örebro kan samma likviditetssvårigheter beräknas föreligga även under hösten 1975 varför uppskov till den 31 december med inbetalningarna synes vara rimligt.

I propositionen nämner finansministern att utbetalningar från de berörda fonderna kan ske redan från den 1 juli. Det är emellertid inte självklart att alla företag just vid detta datum har sådana investeringsarbeten på gång som avses med fondavsättningarna. Om sådana arbeten

Onsdagen den
26 februari 1975

*Inbetalning av
medel till arbets-
miljökonto, m. m.*

skall igångsättas t. ex. i november finns uppenbarligen risk för att likviditetssvårigheter kan uppstå under tiden juli–november för berört företag.

Ytterligare ett skäl till att förlänga uppskovstiden till den 31 december berör jag i reservationen I. Jag framhåller där att konjunkturläget nu är sådant att ekonomiska stimulansåtgärder snart bör insättas av statmakterna inför andra halvåret i år. Att i dag lagstifta om "sterilisering" av fondavsättningsmedel under andra halvåret och i annat sammanhang lagstifta om ekonomiska stimulanser till näringslivet skulle tyda på dålig samordning av riksdagens ekonomisk-politiska insatser.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag här anfört yrkar jag bifall till reservationen I med krav om förlängning av den generella uppskovstiden för inbetalning till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond till den 31 december 1975.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Regeringen lade under hösten fram två propositioner, som huvudsakligast avsåg att från marknaden sterilisera vissa summor, då man förväntade att näringslivets vinstsituation skulle komma att bli betydligt bättre än den varit tidigare.

Den första propositionen avsåg kravet på avsättning av 20 % av företagens vinster till en miljöstatsning. Vi moderater hade ingenting att invända mot detta ändamål, men vi reagerade mot att man gick så långt ned som till de mindre företagen och krävde avsättning redan vid en vinst på 100 000 kr. Vi ansåg bl. a. att man inte borde anstränga dessa företag, som hade haft att kämpa med en svår tid, inte minst på grund av sviterna från tidigare hårda kreditrestriktioner. Vi ansåg att man borde sätta gränsen vid 200 000 kr. för att inte ytterligare öka dessa mindre företags svåra likviditetsproblem. Vi ansåg vidare att inbetalningen inte skulle avse 100 % av det avsatta beloppet utan att 50 % borde räcka, vilket motsvarar ungefär vad som erfordras för avsättning till investeringsfonderna.

I den andra propositionen krävdes en 15-procentig avsättning till särskild investeringsfond för de företag som hade vinster över 1 milj. kr. Vi yrkade avslag på denna proposition under hänvisning till att de förväntningar som man hade anledning att ställa på konjunkturutvecklingen icke kunde motivera en sådan avsättning.

Regeringen återkommer nu med en proposition, där man föreslår att uppskov skall medges till den 30 juni med inbetalning av högst 50 % av de belopp som skall avsättas till dessa båda fonder. Bakom detta ligger att man tydligen även inom regeringen kommit underfund med att likviditetsproblemen är allvarliga för näringslivet. Detta är väl också naturligt, då vi nu i det närmaste ett helt år levat under hård kreditstramning. Vidare är konjunkturen inför den kommande hösten mycket oviss. Detta gör att näringslivet ser framtiden med en viss oro och att risken för att företagen inte skall kunna klara de påfrestningar för sys-

selsättningen vilka en vikande konjunktur innebär naturligtvis är brännande. Mot denna bakgrund är det synnerligen behövt att ett anstånd nu beviljas.

När det gäller miljöfonder anser vi att det allttjämt icke finns fog för att begära avsättning från så små vinster som 100 000 kr. Miljöproblemen är också lättare att lösa för småföretagen. De klaras ofta genom den intimare kontakt som föreligger mellan alla anställda och företagsledning. Det föreligger inte samma behov att använda tvångsåtgärder för denna kategori av företag. Från likviditetssynpunkt är det också angeläget att man inte ytterligare försvårar för dessa företag att i framtiden hänga med i konkurrensen och att upprätthålla sin sysselsättning.

När det gäller miljöfonderna anser vi vidare att det inte är motiverat med inbetalningar utöver 50 % av det ursprungligen tänkta beloppet. Detta skulle överensstämma med de bestämmelser som gäller för investeringsfonderna.

När det gäller avsättning till särskild investeringsfond, som skall göras av alla företag med över 1 milj. kr. i vinst, har vi i vår motion föreslagit att inbetalningen skall få göras medelst en revers, varå givetvis ränta skall betalas. Konjunkturutvecklingen har väl visat att det är av hög angelägenhetsgrad att näringslivet får arbeta med kraft och effektivitet, och det är inte längre något överskott på rörliga medel inom näringslivet. Kreditsvårigheterna är ju påfallande stora och besvärliga för vårt land, och statsmakterna har uppmanat näringslivet att gå ut på den internationella marknaden för att ta upp lån. Att i en sådan situation ytterligare dra in likviditeten från företagen kan komma att få allvarliga följder. Det har berättats mig att flera företag kommer att bli nödsakade att låna upp de belopp som skall inbetalas. Det är nämligen inte så att de pengar som har förtjänats under föregående år står på ett bankkonto, utan vinsterna ligger i allmänhet nedplöjda i företagets utestående fordringar eller i varulager eller har kanske redan investerats för att i framtiden skapa en säker utkomst för de anställda. Man är tydligen inom regeringen medveten om att det är trögt för många företag i dag. Det bevisas, som jag sagt, av den proposition som just nu behandlas i kamraren. Vi anser dock icke att den är tillräckligt långtgående.

Det kan ju heller inte vara särskilt rationellt att begära inbetalning till fonderna den 30 juni för att sedan eventuellt betala ut pengarna den 1 juli, alltså en dag senare, vilket måste bli följden för de företag som redan fått rätt att använda sin avsättning till miljöfonderna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3. I vad avser reservationen 1, som avgivits av en folkpartiledamot, vill jag framhålla att våra krav är betydligt mera långtgående. Vi kommer därför när talmannen ställer proposition på denna reservation att avstå från att rösta.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Trobro, Hovhammar och Nordgren (samtliga m).

Onsdagen den
26 februari 1975

*Inbetalning av
medel till arbets-
miljökonto, m. m.*

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Propositionen 16 innehåller inga förslag till sakliga ändringar av skyldigheten till avsättningar till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond. utan finansministern har med den propositionen velat tillmötesgå de önskemål som rests från näringslivet om lättnader i en likviditetssituation som under våren och sommaren erfarenhetsmässigt är litet ansträngd. Uppskov med inbetalningar kan alltså generellt ske till den 30 juni, vilket betyder att företagen kan låna sina pengar under ytterligare några månader mot en årlig ränta av 8 %.

Herr Hörberg har reserverat sig till förmån för yrkandet i motionen 1825, innebärande att uppskovet på i övrigt oförändrade villkor skulle utsträckas att gälla intill den 31 december; det gäller alltså uppskov med halva inbetalningen.

När utskottsmajoriteten inte vill vara med om detta beror det på att om man utsträcker inbetalningstiden längre än vad som föreslagits, så förfelar man egentligen poängen med hela avsättningen, som ju var tvåfaldig: dels att sterilisera influtna pengar från en ovanligt god vinstkonjunktur, dels att styra dessa steriliserade pengar till angelägna investeringar i ett något senare skede.

Om man skjuter inbetalningarna alltför långt bort från den aktuella vinstsituationen är fördelen med avsättningen förfelad. Då ju de avsatta medlen också får börja att användas redan efter den 1 juli 1975 är det därför ganska naturligt att avsättningstiden måste vara avslutad dessförinnan. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning ligger ingen motsättning i att inbetalningsterminen är avslutad i ett skede då man försöker stimulera investeringarna. Det är väl snarare så, att detta påskyndar tidigare uttag av de avsatta medlen, och i och för sig är det ett incitament till investeringar i ökad omfattning.

Det skall också poängteras att i den mån ett företag planerat stora investeringar och skulle hindras från att fullfölja dem på grund av fondinvesteringarna så är det ett skäl för att bevilja dispenser, och utskottet har återigen tryckt på detta förhållande.

Utskottet tycker att det skulle vara litet underligt, om man skulle, som herr Hörberg vill, medge generellt uppskov med inbetalningar under hösten, eftersom några garantier ju inte finns för att vinstmedlen skulle komma att användas just till de önskvärda investeringarna.

Herrarna Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro har i reservationen 2 hemställt att inbetalningarna till fonden skulle få ske med reverser. Jag tror att detta vore det säkraste sättet att inte dra in några vinstmedel alls. Jag fruktar nämligen att arbetsmiljöfonderna och de särskilda investeringsfonderna – i det här fallet kanske bara de senare – då skulle komma att bestå av idel låneförbindelser i stället för pengar.

Jag har inte kunnat sätta mig in i vad som menas med den prövning som skulle ske om revers finge lämnas. Är det kreditvärdigheten som skall prövas eller är det företagets likviditetssituation? Om det är kreditvärdigheten som skall prövas, så kommer ju den som har den sämsta

situationen inte att få någon hjälp, och om det inte görs någon prövning är jag rädd för att det inte blir några investeringar. Man investerar nämligen inte med lånereverser.

Jag kan mycket väl förstå att reservanterna vidhåller sitt avslagsyrkande från i fjol – det är väl det man har velat åstadkomma, fast man nu gör det i en annan skepnad – för i praktiken tror jag att reversförslaget och avslagsförslaget är ganska lika.

I reservationen 3 från herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro återkommer kravet från i fjol på att den lägsta gräns som ger skyldighet till avsättning till arbetsmiljöfonderna skall sättas till 200 000 kr. i årsvinst i stället för gällande 100 000 kr. Utskottet konstaterade när vi behandlade ärendet förra sommaren att det var en bedömningsfråga var gränsen skulle dras. Erfarenheterna efteråt har väl fortfarande inte gett något klart besked om vem av oss som har rätt. Men det förhållandet att flera företag under gränsen frågat om inte de också kan få avsätta pengar till de här fonderna, eftersom avskrivningsmöjligheterna sedan är så förmånliga, kan väl tolkas som att gränsen 100 000 kr. i vinst kanske var satt för högt i stället för för lågt. Utskottet har dock kommit fram till att det inte finns någon anledning att ändra på det uttalande som gjordes i fjol, nämligen att gränsen är tämligen väl avvägd.

I reservationen 3 återkommer också kravet att utdelning eller koncernbidrag skall få minska vinsten, och motiveringen härför är att vinsten annars kommer att dubbelräknas. Utskottet har i fjol bemött detta påstående – och gör det även nu – och framhåller att en sådan dubbelräkning inte kommer att ske så länge avsättningarna endast berör inkomståret 1974. Om avdrag yrkas för koncernbidrag under ett räkenskapsår, så tas det normalt upp som inkomst i ett annat koncernföretag i nästa års räkenskaper. Om man inte själv vill ta upp detta bidrag i förväg, så kommer det inte att bli någon dubbelräkning.

Mot bakgrunden av vad jag tidigare framhållit kan utskottet inte heller acceptera att bara hälften av det till fonderna avsatta beloppet skulle steriliseras. Avvägningarna om avsättningarnas storlek har gjorts med hänsyn till det totalbelopp som ansågs utgöra s. k. övertinster.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i dess helhet.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Herr Wörnberg ifrågasatte om det över huvud taget skulle bli några avsättningar om man skulle lämna en revers. Det uttalandet förvånar mig litet, eftersom det ju visar att regeringen inte har någon vidare tilltro till näringslivets vilja och förmåga att investera. Jag är ganska övertygad om att det svenska näringslivet mycket väl har klart för sig att det är nödvändigt att investera för att över huvud taget kunna hänga med i den hårda konkurrens som vi får i framtiden. Man kommer alldeles säkert att utnyttja de möjligheter som man har tack vare en någorlunda hygglig likviditet. Men om pengarna skall dras in till statsverket, är det

Onsdagen den
26 februari 1975

*Inbetalning av
medel till arbets-
miljökonto, m. m.*

naturligt att det kommer att bli besvärligare att upprätthålla den försättningen.

Herr Wärnberg frågar om prövningen. Det är väl naturligt, när man tar emot en revers, att det sker någon prövning. Men den prövningen kommer antagligen inte att leda till några nej, alldenstund det har visat sig att det här gäller företag som har gått ganska hyggligt föregående år, då de har gjort en vinst på minst 1 milj. kr. Av formella skäl har vi emellertid sagt att det är naturligt att man prövar innan man tar emot en sådan revers.

Vad gäller de mindre företagen finns det naturligtvis en och annan företagare som tycker att det kan vara en lämplig åtgärd att göra den här inbetalningen. Men företagen har ju i alla fall en viss möjlighet att göra avsättningar till de vanliga investeringsfonderna, och då kan de använda den möjligheten. För det övervägande antalet bland de svenska mindre företagen kommer det emellertid säkerligen att bli en mycket svår belastning att betala in dessa belopp. Det är därför, herr talman, som vi har sagt att vi tycker att man skall gå litet försiktigare fram och stanna vid 200 000 kr.

Å andra sidan menar vi att man kan ha ungefär samma bestämmelser när det gäller miljöfonderna som man har beträffande de andra investeringsfonderna – att man låter näringslivet behålla den ena halvan, medan den andra halvan betalas in till statsmakterna.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Det ligger mycket i det som utskottets värderade ordförande sade beträffande tidpunkten den 30 juni – att man på det sättet kan påskynda de investeringar som är önskade. Men från vårt håll menar vi att företagen själva har bättre möjligheter att planera när dessa investeringar skall göras, i synnerhet i dessa två sammanhang – när det gäller medel från arbetsmiljöfonden och den särskilda investeringsfonden – där ju de anställda skall medverka vid beslutens fattande.

Vi är inte så förtjusta i individuella regeringsdispenser. Vi tycker att det tangerar detaljreglering av företagets verksamhet, och vi är hellre för generella medgivanden. Det är därför vi yrkar på förlängning av fristen till den 31 december.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Utskottet anser att inbetalning av pengarna bör ske i någorlunda närhet till den tid då pengarna har intjänats. Ju längre uppskov man ger med inbetalningarna, desto längre bort kommer man från den tid då vinsterna gjordes. Det skulle väl te sig litet egendomligt om avsättningar till fonden och uttag skulle få ske vid samma tidpunkt. Därför anser utskottet att ett uppskov med hälften till den 30 juni kan tillfredsställa de berättigade krav som näringslivet har i en trängd likviditetssituation under våren.

När det sedan gäller vad herr Magnusson i Borås sade är ju frågan:

Skulle de här investeringsfonderna och miljöfonderna över huvud taget ha kommit till? Den saken diskuterades ju i fjol, och vi hävdar fortfarande att i den mån näringslivet gjort de här investeringarna ändå hade dessa fonder inte behövts. De kom till därför att man ville förhindra att onormala vinster användes till någonting annat än just investering i företaget, utbyggnad för framtiden. Därför menade vi att genom att dra in pengarna under en vinstkonjunktur och sedan släppa ut dem så fort som möjligt, när det blev en något besvärligare konjunktur, skulle man vinna dels en sterilisering i en överhettad konjunktur, dels en påspädning av investeringarna i en något besvärligare konjunktur.

Vi tror inte att alla skulle ha varit så lojala och gjort de här investeringarna, om inte fonderna kommit till. Vi är medvetna om att en del skulle ha varit det men inte alla.

Nu har vi fått dessa generella bestämmelser, och dem är det inte meningen att ändra på i dag – inte ens genom de reservationsförslag som har framförts av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro – för det skulle nästan innebära detsamma som att vi inte inrättat fonderna.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Herr Wärnberg görs sig visst skyldig till en liten sammanblandning.

Vad vi har yrkat är ingalunda något avskaffande av miljöfonderna, utan vi har bara sagt att vi tycker att man inte skall ta tvånget till hjälp när det gäller de mindre företagen. Vi har samtidigt sagt att från likviditetssynpunkt är det lämpligt att begränsa sig till en 50-procentig inbetalning.

När det gäller avsättningen till den särskilda investeringsfonden för företag som har tjänat över 1 milj. kr. har vi ställt ett yrkande om att man skulle få lämna en revers i stället för att göra en inbetalning. Det var på den punkten jag bemötte herr Wärnberg, när han i sitt tidigare anförande sade att om man skall lämna de här reverserna kommer det säkerligen att innebära att det inte blir några investeringar. Jag framhöll då att jag är ganska övertygad om att dessa företag väl vet om sitt eget öde och är beredda att göra de investeringar som erfordras för att de skall kunna upprätthålla sin konkurrensförmåga och sin sysselsättning i framtiden. Det är detta som problemet har gällt.

Jag är den förste att understryka att det är bra att vi får en del miljöförbättringar – det behövs naturligtvis. Men det är också ganska olika för olika företag därvidlag, och från den synpunkten kan avsättningarna komma att slå ganska ojämnt, då en del företag tvingas göra steriliseringar under ganska lång tid med 100 % av beloppet, även om de anställda och företaget är överens om att det inte finns något direkt behov av att omedelbart använda pengarna. De skall ju användas till meningsfulla åtgärder – det var vi överens om inom utskottet i höstas, när dessa fonder infördes, och det förmodar jag att vi fortfarande är.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
26 februari 1975

*Inbetalning av
medel till arbets-
miljökonto, m. m.*

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Hörberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hörberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Hörberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hörberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 244
Nej - 29
Avstår - 45

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 242
Nej - 72
Avstår - 5

Punkterna 3-5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkterna 3-5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 256
Nej - 50
Avstår - 12

Punkterna 6 och 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 3 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

Nr 1 med anledning av propositionen 1975:11 med förslag till lag om ändring i lagen (1916:312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik

Jordbruksutskottets betänkande

Nr 2 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller utgifter på kapitalbudgeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 4 Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 3 med anledning av propositionen 1975:2 såvitt gäller jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motion.

Regeringen hade i propositionen 1975:2 bilaga 6 (jordbruksdepartementet) föreslagit riksdagen att till Statens jordbruksnämnds delfond: Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål på tilläggsstat II för riksdagen för budgetåret 1974/75 under fonden för beredskapslagring anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kr. Beloppet avsåg ökad beredskapslagring av 40 000 ton brödsäd av 1974 års skörd.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1975:881 av herr Kristiansson m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade att den av regeringen föreslagna utökningen av beredskapslagret av brödsannmål skulle få ske tidigast av 1975 års skörd.

Onsdagen den
26 februari 1975

*Lagring av
jordbruksprodukter
för beredskapsän-
damål*

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975:881 till Statens jordbruksnämnds delfond: Lagring av jordbruksprodukter för beredskapsändamål på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 under fonden för beredskapslagring anvisade ett investeringsanslag av 30 000 000 kr.

Reservation har avgivits av herrar Larsson i Borrby (c), Jonasson (c), Johansson i Holmgården (c), Kristiansson (c) och Enlund (fp) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:881 skulle avslå propositionen 1975:2 i förevarande del.

Herr KRISTIANSSON (c):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att dra i gång någon ny vetedebatt – vi hade väl nog av sådan strax innan riksdagen åtskildes 1974. Jag har närmast tänkt göra några kommentarer med anledning av en motion som jag har väckt och som i utskottet har följts upp av ledamöterna från centerpartiet och folkpartiet.

I motionen yrkar jag avslag på regeringens förslag om en utökad brödsädeslagring av 1974 års skörd. Jag betonar att avslaget gäller upplagring av 1974 års skörd. Därmed vill jag också ha sagt – och det har jag understrukit i min motion – att det måste vara klokt att på sikt utöka beredskapslagringen av brödsädeslagring här i landet. Därmed ökar vi vårt oberoende av skördevariationer, inte minst kvalitetsmässiga. Vi har då naturligtvis också möjlighet att göra en större hjälpinsats när så behövs.

Vårt nuvarande beredskapslager på 220 000 ton utgör en reserv som räcker för tre å fyra månaders inhemsk konsumtion. Det är naturligtvis svårt att bedöma, om detta är tillräckligt eller inte. Jag tror för min del – jag har redan sagt det – att det är klokt att bygga ut beredskapslagret och att i det fallet jordbruksnämndens förslag om en ännu större utbyggnad är det på sikt riktigaste.

Däremot anser jag det vara fel att i nuvarande läge utöka beredskapslagret. Vi vet alla att det råder brist på spannmål i världen – det är ett skriande behov av spannmål för att lindra svälten – och att spannmålen också är dyr. Allt detta hörde vi ju om mycket ingående i debatten strax före jul.

När man bedömer beredskapsbehovet, i varje fall det omedelbara, skall det också ställas i relation till de skördar vi har haft i vårt land under de senare åren. Då finner vi att brödsädes-skördarna faktiskt har stabiliserat sig på en relativt hög nivå. Vi hade som ett medeltal för 1968–1972 en brödsädes-skörd på 1 279 000 ton, och vi har väl ett inhemskt behov av ungefär 800 000 ton i runda tal. År 1972 hade vi en skörd på 1,5 miljoner ton och 1973 ungefär lika mycket. 1974 års skörd var naturligtvis ännu större – jag har emellertid inte några exakta siffror om den.

Det är klart att detta inte är några garantier för framtiden, men det ser väl ändå inte särskilt hotfullt ut under innevarande vinter – låt vara att höstsådden blivit mindre än normalt. Det är väl nog inget tvivel om att vi också under det kommande året kan få en något så när hygglig skörd, i varje fall så stor att den räcker för det inhemska behovet; i annat fall skulle det vara ett mycket stort skördebakslag.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, har reservanterna menat att man av 1974 års skörd inte borde göra någon ytterligare upplagring. Det är klart att man kan säga att den här kvantiteten, 40 000 ton, bara är en marginell kvantitet. Det är den i förhållande till den inhemska konsumtionen och det är den också i förhållande till den inhemska produktionen och naturligtvis i ännu högre grad i förhållande till världsbehovet. Men jag tror inte man kan föra resonemanget från de utgångspunkterna.

Jag vill slutligen säga, herr talman, att jag med anledning av att detta ärende skulle behandlas i dag har tittat igenom protokollet över den debatt som hölls i kammaren före jul. Jag fann då att talarna, oavsett vilket läger de tillhörde – oavsett om de var reservanter eller om de tillhörde utskottsmajoriteten – allesammans lovade att allt vete som fanns i landet utöver det inhemska behovet skulle ställas till förfogande för hjälpbehov. Jag vill nu gärna ställa frågan, om det var någon som den gången när det där löftet gavs hade en icke uttalad reservation om att man först skulle avsätta spannmål till en ökning av beredskapslagret. Jag tror inte att så var fallet.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till den reservation som är knuten till betänkandet.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Det hör inte till det vanliga att riksdagen fattar beslut som undergräver dess egna klart uttalade förhoppningar. Förslaget i propositionen, som utskottsmajoriteten biträder i jordbruksutskottets betänkande nr 3, innebär emellertid enligt mitt sätt att se att riksdagen i någon mån frånträder den uppfattning som uttalades i utrikesutskottets betänkande nr 17 år 1974 och som riksdagen biträdde den 12 december. Där kan man läsa följande:

”Samtidigt hoppas utskottet att den definitiva beräkningen av 1974 års skördeutfall skall visa att ytterligare kvantiteter senare kan användas för biståndsändamål.”

När detta betänkande behandlades i kammaren den 12 december 1974 yttrade utskottsmajoritetens företrädare, herr Arne Geijer i Stockholm, i anledning av folkpartiets yrkande att ytterligare kvantiteter vete skulle ställas till de svälthotade folkens förfogande: ”Vi vet alltså inte om vete existerar. Staten äger det inte – då kan vi inte bestämma över det i dag.”

Den 12 december visste alltså regeringen inte om det fanns något vete utöver de 100 000 ton som då ställdes till u-ländernas förfogande. Men vid riksdagens början en månad senare visste man att det fanns ytterligare

Onsdagen den
26 februari 1975

*Lagring av
jordbruksprodukter
för beredskapsän-
damål*

40 000 ton – inte att disponera för svälthotade människor utan för att öka vår egen trygghet i form av en utökning av beredskapslagringen.

Såvitt jag vet ägde ingen snabbinventering rum under jul- och nyårshelgerna beträffande det totala utfallet av 1974 års veteskörd och därför kan bedömningen av den totala kvantiteten inte ha förändrats avsevärt från den 12 december 1974 till den dag då propositionen avlämnades.

Jag vill citera ytterligare några meningar från u-landsdebatten den 12 december i fjol. Herr Carlshamre, moderata samlingspartiet, yttrade följande: "Detta innebär att utskottets skrivning skall tolkas så att för det första varje kilo veteöverskott som kan finnas i Sverige skall ställas till de svältande folkens förfogande. För det andra skall detta ske utan onödigt dröjsmål genom en snabb inventering av hur mycket som kan finnas och genom alla åtgärder för att snabbt skaffa fram tonnage och annat som behövs för att få i väg veteöverskottet. När vi för det tredje vet hur stort överskottet är och vi kan få i väg det skall det icke komma att fattas pengar. Vi har i dag fått höra att detta är innebörden i utskottets förslag." I herr Carlshamres yttrande instämde de i kammaren närvarande ledamöterna från moderata samlingspartiet.

Det råder väl ingen tvekan om att herr Carlshamre här tolkade utskottets skrivning mera positivt än vad ordvalet egentligen gav anledning till. Men hans anförande gav dock ett fullt klart besked om att moderata samlingspartiet önskade att det vete som finns över vid den slutliga inventeringen skulle ställas till de svältande folkens förfogande. Det är därför märkligt att moderata samlingspartiet nu ställer sig bakom majoritetens yrkande, som faktiskt innebär att man minskar de resurser som man talade om för ett par månader sedan med 40 000 ton för att binda dem för svensk beredskapslagring.

Det råder, som herr Kristiansson framhållit, knappast några delade meningar om behovet av en betryggande beredskapslagring. Vad frågan i dag gäller är om man nödvändigtvis måste utöka lagerhållningen med vete ur 1974 års skörd. Med hänsyn till riksdagens uttalande den 12 december i fjol finner jag detta inte rimligt utan menar att man bör kunna vänta med denna utökning och i stället disponera erforderliga kvantiteter ur 1975 års skörd.

Herr talman! Jag har velat göra de här anteckningarna till protokollet just för att peka på att yrkandet i reservationen bättre än majoritetens yrkande överensstämmer med det uttalande som riksdagen gjorde den 12 december 1974 och med den debatt som då fördes här i kammaren.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid jordbruksutskottets betänkande nr 3 fogade reservationen.

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! Även om herr Enlund försökte provocera mig tänker jag inte ta upp vetedebatten från i höstas.

Som herr Kristiansson betonade i sitt inlägg är det två skilda frågor som vi diskuterar här i kammaren. Reserванterna i jordbruksutskottet

---

*Lagring av
jordbruksprodukter
för beredskapsän-
damål*

kräver att den av statens jordbruksnämnd föreslagna ökningen av beredskapslagren görs av 1975 års skörd. Det motiv som reservanternas åberopar är att försörjningssituationen i världen därigenom skulle bli bättre.

Varför ökar vi då beredskapslagringen? Jo, självfallet för att öka vår egen beredskap i händelse av avspärning men också för att öka våra möjligheter att göra insatser vid internationella krissituationer – det framgår klart av motiveringen för den föreslagna ökningen.

Det är förståeligt att man upplever det så att den stora världsnöden aktualiserar krav på insatser av det slag som reservanternas föreslår. Men skillnaden är ju bara den att regeringen redan nu för beredskapslagring vill reservera dessa 40 000 ton spannmål, vilket för övrigt är hälften av vad statens jordbruksnämnd föreslagit.

När det gäller 1974 års skörd, som var en god skörd, så hindrar oss i dag en del tekniska och praktiska svårigheter att använda denna spannmål i hjälpkvationer. Det visar erfarenheterna av den verksamhet som nu pågår för att verkställa de beslut riksdagen fattat.

Det har också skett en del förändringar på detta område, inte minst efter det att vi hade vetedebatten i höstas. Världsmarknadspriserna har sänkts, tydligen därför att det kommit ut större kvantiteter på marknaden. Vi har också mera konkret upplevt de svårigheter som uppstår vid försäljning och uttransporter av den spannmål som vi redan har möjligheter att leverera. Samtidigt har vi rätt betydande lager av spannmål. Jag kan som exempel nämna att när vi i höstas fick debatten om att vi skulle skicka vete till de svältande länderna, så stoppade svensk spannmåls-handel de kommersiella försäljningarna av spannmål, eftersom man ville reservera de lager som fanns för denna möjlighet. Men på grund av de praktiska och tekniska svårigheter som visat sig föreligga har man på nytt tagit upp de kommersiella försäljningarna. Den aktuella situationen är att vi i dag har 77 000 ton odisponerat vete. Därför anser utskottsmajoriteten att det är praktiskt och lämpligt att i dag avsätta 40 000 ton av denna skörd till beredskapslagring.

Vi åter ju inte upp denna spannmål, utan som jag redan tidigare påpekat finns det möjligheter att i framtiden använda den för internationella hjälpkvationer, om den typen av behov skulle uppstå och det kan ske på ett vettigt och effektivt sätt. Det finns därför starka humanitära skäl att biträda regeringens och utskottsmajoritetens förslag.

Jag är kanske något förvånad över att Axel Kristiansson motionerat i frågan och nu anslutit sig till reservanternas. Jag har upplevt Axel Kristiansson som en praktisk man i de här frågorna. Jag ser detta som en praktisk fråga om hur vi bör hantera det spannmålsöverskott som vi i dag har. Jag kan samtidigt förstå att man kan gripas av moralisk indignation i dessa frågor. Alla här i riksdagen upplever härvidlag ett starkt tryck och skulle vilja åstadkomma betydligt mer på detta område än vad vi gör.

I det här läget vet vi vilken skörd vi hade 1974, men vi vet ännu inte vilken skörd vi får 1975. Ett vet vi emellertid allesammans, och

det är att det inte finns några tecken som tyder på att den aktuella brist-situationen i världen kommer att lätta till dess att vi fått fram 1975 års skörd. Är vi därför utifrån dessa synpunkter angelägna om att öka beredskapslagringen, så bör vi göra det nu.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KRISTIANSSON (c):

Herr talman! Jag vill säga än en gång att det inte finns anledning att hetsa till den här debatten. Jag noterar tacksamt att majoritet och reserveranter är överens både om att det på sikt är riktigt att ha en ökad lagerhållning och om att man bör göra de insatser som är möjliga för att lindra svälten i världen. Men det finns, herr Wictorsson, ett gammalt ordspråk som säger att medan gräset gror dör kon, och det kanske är anledning att påminna om det i sammanhanget.

När herr Wictorsson säger att det mest riktiga sättet att använda veteöverskottet är att lagra det ifrågasätter jag om det inte vore vettigare att disponera det för att lindra nöden för de människor som i dag svälter. Jag tror det vore ännu mer praktiskt.

Jag håller inte med herr Wictorsson när han anser att det är klokt att nu lagra upp spannmål för att därmed kunna göra hjälpinsatser. Det hade varit klokt att lagra upp spannmål tidigare, när det fanns stora spannmålslager både här hemma och ute i världen och då spannmålen därtill var billiga. Om man då hade lagrat spannmål hade det varit en riktig åtgärd som kunde ha varit till nytta nu. Men det kan starkt ifrågasättas om det är så särskilt klokt att lagra upp spannmål i dag för att senare göra en hjälpinsats.

Det är sannolikt att livsmedelskrisen är bestående, och det kan invändas att situationen inte blir bättre, men jag tror ändå inte man klarar den genom att nu lagra mer spannmål utan genom att odla mer. Det är naturligtvis vanskligt att spå om skördarnas storlek, men jag tror ändå att det är överdriven pessimism i nuläget att säga att kommande års skörd skulle bli så liten att den inte räcker för vårt eget behov.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag ger gärna herr Wictorsson rätt i att det inte finns någon anledning att nu dra upp en ny vetedebatt i kammaren. Diskussionen den 12 december 1974 beträffande u-hjälpen gällde faktiskt de 500 milj. kr. som skulle behövas för att riksdagen skulle infria sitt löfte att nå enprocentsmålet. Att jag här har påmint om vad som sades och beslutades den 12 december beror därpå att man mot folkpartiets förslag då gjorde den invändningen att man inte var säker på om det fanns tillräckliga mängder vete för den här insatsen.

Det är helt klart att om man först uttalar den förhoppningen att den definitiva beräkningen av 1974 års skörd skall ge utrymme för ytterligare kvantiteter spannmål till katastrofhjälp och några månader senare beslutar att disponera 40 000 ton av dessa kvantiteter, innebär det att möjlig-

heterna till en hjälpinsats minskas när man kommer till den slutgiltiga bedömningen.

Vi har ingenting emot en god beredskapslagring. Vad frågan gäller är, som jag sade förut, om man skall disponera vete från 1974 års skörd eller från 1975 års skörd. Herr Wictorsson har uttalat farhågor därför att vi inte vet någonting om 1975 års skörd. Jag vill, herr talman, ändå säga att vad vi vet om de senaste årens spannmålsproduktion i landet bör kunna ge en viss vägledning på den punkten. Sverige har alltsedan 1960-talets början haft ansevärliga överskott av spannmål. Sedan 1968/69 har det totala spannmålsöverskottet varierat mellan lägst 135 000 ton år 1969/70 och högst 1 320 000 ton år 1971/72. Överskottet av brödsäd varierar under samma tid mellan lägst 150 000 ton 1969/70 och högst 650 000 ton preliminärt för 1973/74.

Här finns alltså inget år med en lägre veteproduktion än att den skulle kunna ge utrymme för det vi begär. 1975 års skörd skulle behöva bli avsevärt sämre än normalt om man inte skulle få utrymme även för ökningen av beredskapslagringen.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag tycker det kan finnas anledning att göra en kommentar till denna debatt. Jag konstaterar då först att reservanterna säger sig vara ense med regeringen och utskottsmajoriteten om angelägenheten av att bygga upp beredskapslagren så att de blir större än tidigare. Jag tror det var herr Kristiansson som sade att han t. o. m. tyckte det kunde vara motiverat att följa jordbruksnämndens förslag att öka med 80 000 ton i stället för 40 000 ton.

Det som skiljer reservanterna och utskottsmajoriteten är att reservanterna menar att vi kan dröja med detta till ett senare år. Jag tror att reservanterna då bortser ifrån en sak. Vad är det som börjat hända när det gäller hanteringen av vårt spannmålsöverskott? Jo, vi har börjat göra fleråriga utfästelser i högre grad än tidigare. Vi anser det vara riktigt att exempelvis bygga upp katastrofhjälpen genom fleråriga utfästelser gentemot de internationella hjälporganen, för att de skall få möjlighet att göra en bättre planering än hittills. Det har träffats avtal mellan Sverige och vissa u-länder om spannmålsleveranser, som är baserade på fleråriga perioder.

Vi är på väg att få ett avtal med norrmännen om rätt betydande kvantiteter spannmål, som vi skulle kunna leverera till dem. Där gäller det också fleråriga perioder. Jag föreställer mig att reservanterna inte har någonting att erinra emot att vi träffar sådana avtal med norrmännen, som ju har ett betydande underskott av spannmål.

Om vi är överens om att det också är viktigt att vi stärker vår egen beredskapslagring, är det naturligtvis förnuftigt att vi passar på att göra detta ett år när vi vet vilket skördeöverskott vi har och icke väntar till ett senare år, när vi kanske får ett betydligt sämre skördeutfall men ändå har alla dessa fleråriga avtal och utfästelser att infria.

Nr 26

Onsdagen den
26 februari 1975

---

*Lagring av
jordbruksprodukter
för beredskapsän-
damål*

Onsdagen den
26 februari 1975

*Produktion av
billigare menstrua-
tionsskydd*

Man bör nog inte bortse ifrån risken av skördevariationer. Jämför bara skördeutfallet t. ex. 1969 med 1974. Det skiljer på inte mindre än 2 miljoner ton spannmål. Det förefaller mig klokt och riktigt att göra denna uppräknig av beredskapslagringen ett år när man vet vilket skördeöverskott man har och att inte satsa på ett år som man inte vet någonting om.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Kristiansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Larsson i Borrby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Kristiansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 205
Nej - 113
Avstår - 3

§ 5 Produktion av billigare menstruationsskydd

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 6 med anledning av motion om produktion av billigare menstruationsskydd.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:294 av fru Lantz m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen uttalade sig för att en skyndsam prövning företogs i syfte att åstadkomma en prisbilligare produktion och distribution av menstruationsskydd, varvid även frågan om samhällliga stödinsatser på detta område borde undersökas.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975:294.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:294 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Varje månad i närmare 40 år måste två miljoner kvinnor i Sverige köpa menstruationsskydd. Denna fysiologiskt betingade omständighet har blivit en trygg och lönsam affär för aktuella fabrikanter i branschen. Det beräknas att landets kvinnor handlar tamponger och bindor för ungefär 150 milj. kr. per år.

Det finns tre stora tillverkare av mensskydd, nämligen Mölnlycke, som är störst och har nästan 70 % av marknaden, KF och Stilles. Dessutom har Kronosept AB i Eslöv börjat tillverka dambindor för Apoteksbolaget.

Mensskyddsföretagen har växt upp till en lönsam storindustri. Nya förpackningar och modeller avlöser varandra, och i stora påkostade reklamkampanjer övertygas kvinnorna om vilket skydd som passar just dem bäst. Reklamen har i stor utsträckning fått betalas av konsumenterna. Redan 1972 annonserade Mölnlycke för 2,5 milj. kr. för bara mensskydd. Enligt företaget är annonskostnaderna ändå inte särskilt höga. 4-5 % av konsumentpriset uppges vara reklamkostnader.

De här företagen saluför ett dussintal olika märken i ett 20-tal produktvarianter. Genomsnittskostnaden för ett mensskydd är i dag ca 45 öre. Den årliga kostnaden blir ungefär 75 kr., och räknat över kvinnornas hela menstruationsperiod blir kostnaden uppåt 3 000 kr.

Statens pris- och kartellnämnd har sedan 1972 följt konsumentprisutvecklingen för olika typer av mensskydd. Prishöjningarna på mensskydd har varit kraftiga under de senaste åren. Som exempel kan nämnas att KF och Stilles sedan 1973 har höjt priset med ungefär 30 % och Mölnlycke med 45 %. Mölnlyckes prishöjningar under 1974 på mensskydd innebar för genomsnittskonsumenten en ökad utgift på 20 kr. om året. Prishöjningarna har från producenthåll motiverats med att råvarorna har blivit dyrare. KF anger också löneutvecklingen och den allmänna höjningen av kostnadsnivån som skäl till prisökningarna.

Det kan nämnas att Apoteksbolaget börjat sälja dambindor för 26 öre styck, vilket är 10 öre lägre än KF:s genomsnittspris och 20 öre lägre än Mölnlyckes priser. Det går uppenbarligen att producera billigare. Nämnas bör också att landstingen köper in mensskydd från Mölnlycke för 12 öre styck.

De höga priserna har föranlett NO och SPK att granska Mölnlyckes prissättning. Överläggningar har lett till att Mölnlycke nu har förbundit sig att inte genomföra fler prishöjningar under 1975. Ytterligare överläggningar har resulterat i att Mölnlycke för en begränsad del av sitt sortiment, ungefär 25 % – nämligen vissa förpackningar av tamponger – har beslutat att genomföra prissänkningar på mellan 5 och 10 öre per skydd. Det är alltså fråga om ytterst marginella prissänkningar på en mycket begränsad del av sortimentet.

Menstruationsskydd är att betrakta som vilken medicinsk sjukvårdsartikel som helst. Det är en nödvändighetsvara, och behovet av skydd är ständigt återkommande. Andra medicinska varor kan köpas för högst

Onsdagen den
26 februari 1975

*Produktion av
billigare menstrua-
tionsskydd*

15 kr. på apotek, men för dessa oundgängliga sanitetsartiklar tvingas konsumenterna att betala det pris som fabrikanterna och handeln sätter. Detta är ett orimligt förhållande. Det är fel att privat lönsamhet kan driva upp priserna och att vinst kan göras på nödvändiga sanitetsartiklar.

Det finns krav från kvinnoorganisationer som menar att staten skall garantera gratis mensskydd. Det räcker inte att mensskydden blir billigare. Vänsterpartiet kommunisterna har i motion 294 till årets riksdag ställt förslag om att åtgärder måtte vidtas från statens sida för att åstadkomma produktion och distribution av mensskydd till väsentligt lägre priser. Vpk menar att samhälleliga stödinsatser måste övervägas i detta sammanhang.

Näringsutskottet avstyrker motionen med en i och för sig välvillig och förstående skrivning. "Förhållandena på menstruationskyddsmarknaden har på sistone utvecklats på ett för konsumenterna positivt sätt", heter det i betänkandet. Utskottet hänvisar till överläggningar mellan NO och SPK med det marknadsdominerande företaget och framhåller: "Dessa har resulterat i prissänkningar som berör en stor del av företagets sortiment." Utskottet understryker vidare att överläggningar fortsätter med sikte på att ytterligare prissänkningar skall åstadkommas.

För det första har ytterst marginella prissänkningar beslutats. För det andra avser prissänkningen inte någon stor del av företagets sortiment utan en mycket begränsad del. Det finns med andra ord ingen garanti för att mensskydden skall bli billigare. 5 till 10 öres prissänkning på vissa typer av tamponger betyder ganska litet när kostnaden ändå ligger på 45 öre. Dessutom föreslås ingen prissänkning på 50 % av de bindor som försäljs.

Visserligen har statsrådet Feldt sagt att han nogsamt kommer att följa utvecklingen på detta område och anfört att särskilda åtgärder kan komma att vidtas om förhållandena påkallar detta. Men det hade varit klokare om utskottet behandlat frågan mer ur principiell medicinsk synpunkt, även om det är riktigt att de ekonomiska aspekterna otvunget anmäler sig i sammanhanget.

Det är riskfyllt att, som utskottet gör, helt förlita sig på överläggningar som i nuläget inte ens lett till marginella förbättringar för kvinnorna. Det behövs ett samlat samhälleligt grepp på mensskyddsfrågan, och aktiva åtgärder måste sättas in.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation som är fogad vid näringsutskottets betänkande nr 6.

Fru HANSSON (s):

Herr talman! I motionen 294 tas kostnaderna för menstruationskydd upp, och motionärerna föreslår att riksdagen skall uttala sig för en skyndsam prövning i syfte att åstadkomma prisbilligare produktion och distribution. Ja, otvivelaktigt är det som motionärerna säger en väsentlig kostnad för kvinnorna, och prisstegringarna på menstruationskydden har under senare år varit mycket höga. Jag kan i det sammanhanget

nämna att också Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund har reagerat starkt mot de kraftiga prisökningarna och har begärt att SPK skulle utreda prisernas skälighet. Förbundet har också uppmanat KF att ta upp en prisledande konkurrens samt aktualiserat frågan om inte storförpackningar av bindor och tamponger kan försäljas via apoteken.

Nu är det så, som näringsutskottet har erfarit, att de höga priserna har uppmärksammats av både näringsfrihetsombudsmannen och statens pris- och kartellnämnd. NO skrev i november 1974 till Mölnlycke, som är den största producenten, och ifrågasatte om inte Mölnlycke tillämpade en prissättning som medförde en sådan från allmän synpunkt skadlig verkan som avses i konkurrensbegränsningslagen. Mölnlycke är ju den dominerande tillverkaren på marknaden. NO har också sedan dess vid olika tillfällen haft överläggningar med Mölnlycke om möjligheterna till prissänkningar och slutförde dessa den 24 januari 1975. Mölnlycke förklarade sig villigt att sänka priserna på tamponger med minst 10 %.

Statens pris- och kartellnämnd har mot bakgrund av de kraftigt stegrade priserna på menstruationsskydd haft överläggningar med Mölnlycke. De ledde till att Mölnlycke förband sig att inte höja priserna under 1975. Överläggningarna fortsattes, och den 27 januari i år meddelade Mölnlycke att man skulle genomföra prissänkningar på 11 resp. 22 % i fråga om en del av sitt sortiment – och det är inte bara en liten marginell del utan motsvarar mer än hälften av företagets totala försäljning av tamponger.

Parallellt med överläggningarna med Mölnlycke har diskussioner förts med den enskilda detaljhandeln. Vid de överläggningarna har man från Sveriges livsmedelshandlareförbund framhållit att handeln kommer att minska sina marginaler, varför prissänkningen för konsumenternas del blir större än vad som beslutats av Mölnlycke. Beträffande storleken av detaljhandelns marginalminskning pågår överläggningar mellan SPK och SSLF.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Feldt, har gjort ett uttalande angående menstruationsskyddsmarknaden. Han anser att de kraftigt höjda priserna motiverar skärpt uppmärksamhet från samhällets sida, och han har deklarerat att han, när resultatet av SPK:s överläggningar med berörda företag föreligger, kommer att ta ställning till i vilken mån särskilda åtgärder är påkallade.

Jag kan också nämna beträffande KF:s konkurrens på den här marknaden att priset på dess tampong har legat 25 % under priset på motsvarande tampong i Mölnlyckes sortiment. Enligt KF täcker det lägre priset produktionskostnaderna och ger en normal lönsamhet, så det råder väl inget tvivel om att man genom konkurrens kan sänka priserna på det här området.

Utskottet har för sin del, med tanke på det uttalande som handelsministern har gjort och med hänsyn till att överläggningarna slutfördes så sent som i slutet av januari 1975, inte ansett det vara nödvändigt att nu göra en framställning till regeringen i det här ämnet, utan vill

*Produktion av
billigare menstrua-
tionsskydd*

avvakta vad handelsministern kommer att vidta för åtgärder, om han finner att åtgärder är påkallade. I väntan på det föreslår utskottet att riksdagen skall avslå motionen 294. Det är emellertid befogat att uppmärksamt följa den här frågan, och ifall ingenting händer och det fortsättningsvis inte blir speciellt stora prissänkningar utan kanske tvärtom prisstegringar, finns det all anledning att återkomma.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag har sagt ber jag att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet 6.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hansson började med att säga att hon och många med henne har reagerat mot prisutvecklingen på mensskyddsmarknaden. Men man måste också vidta åtgärder. De åtgärder som hittills har vidtagits är överläggningar med i första hand Mölnlycke. Sedan är fru Hansson nöjd med de överläggningarna, som har resulterat i en prissänkning på 5–10 öre per mensskydd för en mycket marginell del av sortimentet. Hälften av de svenska kvinnorna i den aktuella åldern handlar bindor och inte tamponger. Det sortiment som nu avses är tamponger, och det är två typer av Mölnlyckes tamponger som får en prissänkning på 5–10 öre. Jag tycker alltså att det är en mycket marginell förbättring, som inte kommer att betyda speciellt mycket för kvinnorna.

Jag skulle vilja fråga fru Hansson om man från socialdemokratiskt håll betraktar menstruationsskyddsartiklar som vilken vara som helst eller om man lägger medicinska aspekter på den. Jag tycker att man skall lägga medicinska aspekter på den här varan. Det är en nödvändighetsvara, som jag har sagt tidigare, och behovet av den är konstant. Den borde alltså betraktas som en sanitär sjukvårdsartikel. Det vore intressant om fru Hansson något kunde utveckla den tanken.

Fru HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förutsätter givetvis, när jag talar om dessa överläggningar, att man i fortsättningen – överläggningarna fortsätter ju – också skall ta upp prissättningen på bindorna. I dag finns det inte anledning, mot bakgrund av att det ändå har hänt en del på detta område, att vidta speciella åtgärder. Vi får avvakta och se vad som händer.

På frågan om jag lägger medicinska aspekter på menstruationsskydden vill jag svara att jag självfallet lägger en medicinsk och hygienisk aspekt på dem. Det gäller en artikel som man inte kan vara utan.

Givetvis kan vi diskutera om man skulle göra likadant som med läkemedel – ge en subvention från statens sida. Staten subventionerar ju på många områden. Men jag är litet förvånad över att ett sådant förslag kommer just från vpk. Konsekvensen borde egentligen ha varit att vpk hade begärt ett förstatligande av denna produktion. Vinsten för företagen blir ju inte mindre om staten går in och subventionerar deras varor.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Uppgiften om att de kommande överläggningarna även skall omfatta andra typer än tamponger bekräftas inte av Mölnlycke. I ett referat i tidningen Köpmannen säger Mölnlycke:

”Vi har inte alls lovat SPK att sänka priset på några andra förpackningar --- och vi har i dag inte heller för avsikt att göra det. SPK har heller inte rest något konkret krav på oss i det avseendet.”

Detta gör att man måste se mycket pessimistiskt på utvecklingen i den här frågan.

SPK:s överläggningar med Mölnlycke fortsätter, och man syftar till att genomföra prissänkningar för kanske hela tampongsortimentet. Hur stora dessa prissänkningar blir, eller när de kommer att slå igenom, kan man f. n. inte uppge. Men det är inte fråga om något helt sortiment, och det blir inte någon genomgripande förändring.

Vpk lägger ju medicinska aspekter på denna fråga. Vi har föreslagit ett förstatligande av läkemedelsindustrin och menar att den här varan också skall kunna omfattas av detta. Det är därför som vi tar itu med frågan för att ge den en skjuts i riktning mot det sätt på vilket vi tycker att den skall behandlas.

Fru HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga att Mölnlycke inte har lovat att sänka priserna på hela sortimentet och inte heller har lovat att i vidare överläggningar ta upp någonting annat än tamponger.

Men jag stöder mig faktiskt på Kjell-Olof Feldts uttalande att när resultatet av överläggningarna med berörda företag föreligger, så kommer han att ta ställning till vilka särskilda åtgärder som kan bli påkallade. Jag förutsätter att han har möjligheter att föra in också frågan om dambindorna i det resonemanget.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! En väl fungerande marknad inom varuområdet förutsätter att det finns en lika väl fungerande konkurrens för att pris och kvalitet på varorna inte ensidigt skall bestämmas av den som tillverkar eller marknadsför dem. Om ett företag har en alltför marknadsdominerande ställning – som i det fall vi nu diskuterar – kan konkurrensen helt eller delvis sättas ur spel. Jag skall inte diskutera kvaliteten, men när det gäller priset visar sig det att Mölnlycke med sina 67 % av marknaden har kunnat medverka till att priskonkurrensen inte fungerat.

Företaget har alltså haft en överväldigande dominans på den svenska marknaden för tamponger och bindor. Det är en säker marknad – efterfrågan går inte ner och behovet är lätt att kalkylera. Under senare år har en stark produktutveckling skett inom företaget. Det har självfallet varit till nytta för konsumenterna, men den prisutveckling som skett i spåren av produktutvecklingen är alarmerande. En prishöjning på nästan 40 % sedan årsskiftet 1973-1974 finner jag orimlig, även om man

Onsdagen den
26 februari 1975

*Produktion av
billigare menstrua-
tionsskydd*

från företagets sida i olika beräkningar kommit fram till att kalkylerna tidigare var riktiga och relevanta i förhållande till det pris som man tog ut. Men företaget har ju varit marknadsledande genom sin dominans på tampongområdet, och sedan har det även haft ca 50 % av marknaden för bindor. Det har gett företaget möjligheter att bortse från priskonkurrensen, vilket medfört att de mindre tillverkarna så att säga slutit med i kölvattnet efter det dominerande företaget. Detta är ju en rätt vanlig utveckling inom olika varugrupsområden där en stor tillverkare och säljare har den dominerande ställningen.

Bristen på konkurrens har alltså lett till denna utveckling, och det kan hälsas med tillfredsställelse att KF nu har tagit initiativ till att starta även tampongtillverkning. Man får hoppas att detta initiativ skall bidra till att vi får en sund konkurrens på denna marknad.

Fru Hansson har redogjort för näringsutskottets synpunkter på frågan och påpekat att näringsfrihetsombudsmannen och pris- och kartellnämnden ingripit, vilket medfört prissäskningar. Utskottet har också i sin skrivning redovisat de åtgärder som vidtagits.

Förhållandena på området har ju, innan näringsfrihetsombudsmannen och pris- och kartellnämnden tog upp saken, kraftigt påtalats bl. a. av Folkpartiets kvinnoförbund. Förbundet tillskrev under 1974 Mölnlycke och påtalade den alarmerande prisutvecklingen, och samtidigt framförde förbundet synpunkter på den reklamuppläggning som företaget har. Just när det gäller hygienartiklar kan man väl ifrågasätta, som Folkpartiets kvinnoförbund gör, om artiklarna skall behöva marknadsföras med de argument som företaget för fram i sin annonskampanj. Man framhäver smådetaljer som säljargument, men jag tror det är viktigare att få fram argument som understryker att det väsentliga är att priset kan gå ner. Jag tror också att kvinnor reagerar just på prissättningen – att de gör det har f. ö. framgått av de tidigare inläggen här. Man kan vidare fråga sig om företaget inte omedelbart skulle kunna upphöra med dessa utmanande dyrbara annonser för mensskydd och övergå till en sakligare och lugnare typ av annonsering, där fortfarande lägre pris blir ett viktigt argument.

Jag frågar i likhet med fru Lantz och fru Hansson: Varför får vi inte fram storförpackningar till lägre pris? Varför finns inte det alternativet? När det gäller barnblöjor kan man ju köpa mycket stora förpackningar. Den möjligheten borde finnas också i detta fall. Likaså bör det finnas ett lågprisalternativ med samma sorts bindor som i dag säljs till sjukhusen för en fjärdedel av detaljhandelspriset. I likhet med Folkpartiets kvinnoförbund tycker jag att de kvinnor som efterfrågar en hygienartikel av detta slag skall ha valfrihet att köpa den till ett lägre pris, även om den är behäftad med vissa ojämnheter eller skönhetsfel.

Som tidigare talare framhållit är detta en varugrupp med stor årlig omsättning. Om vi får en väl fungerande konkurrens eller ett ingripande av pris- och kartellnämnden, så medverkar det givetvis till en lägre prissättning. Utskottet har bedömt frågan så att det för dagen inte bör till-

gripas några speciella åtgärder men att frågan bör följas fortlöpande. Handelsministern har också uttalat sig för det.

Detta är ett typiskt exempel på hur företag som dominerar inom en speciell bransch kan ta ut priser som enligt pris- och kartellnämndens bedömning inte håller sig inom de marginaler som företaget behöver för att få en normal företagsvinst.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag tror inte, herr Andersson i Örebro, att en fri och sund konkurrens löser problemen med priserna på menstruationsskydd. Det är inte konkurrensen som skall bestämma priset på medicinska artiklar. Det skall inte behövas någon konkurrens på det området. Såväl medicinska som hygieniska, sociala och ekonomiska aspekter motiverar ett aktivt samhälleligt ingripande i detta fall.

Vi menar att det inte räcker med förhoppningar och överläggningar utan att man måste ta praktiska, konkreta initiativ. Och det måste göras inom regeringens kansli!

Herr talman! Jag yrkar ånyo bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Vad som föranledde mig att begära ordet för en kort kommentar var vissa av fru Hanssons funderingar. I sitt försök att anlägga moteld mot vår argumentation uttryckte fru Hansson förvåning över att vpk går på linjen att subventionera den privata industrin. Detta är för det första fel i sak. Det står inte i reservationen att det skulle vara vår linje. För det andra bör det vara fru Hansson väl bekant, som också fru Lantz påpekade, att vpk i skilda sammanhang har krävt läkemedelsindustrins socialisering. Det skulle faktiskt öppna vägen och lösa hela denna problematik, eftersom vi då fick en statlig industri som från den sociala nyttans utgångspunkt kunde förhandla med de prisövervakande organen och med socialdepartementet om hur man skall lägga upp politiken på detta speciella varuområde. Det skulle underlätta hela denna frågeställning betydligt. Men när frågan om läkemedelsindustrins socialisering – som alltså skulle vara en god hjälp för att lösa dessa problem – har varit uppe i riksdagen har fru Hansson enligt vad jag minns alltid röstat emot vårt förslag. Jag har många gånger haft anledning att notera att de socialdemokratiska kvinnorna är mycket radikala i sina paroller och att de har mycket fina paroller – jag kan skriva under många av deras paroller på de socialpolitiska och familjerättsliga planen och på många andra områden – men när det sedan gäller att agera är tydligen lojaliteten mot kvinnorna betydligt mindre än lojaliteten mot den egna partiledningen.

Onsdagen den
26 februari 1975

---

*Produktion av
billigare menstrua-
tionsskydd*

Fru HANSSON (s):

Herr talman! Herr Svensson i Malmö säger att det inte står i reservationen att man vill ha till stånd en samhällelig subvention. Nej, det gör det inte, men det står däremot i motionen.

Herr Svensson påminner mig om att jag har röstat emot ett förstatligande av läkemedelsindustrin. Men här var det ju inte fråga om socialdemokratiska initiativ när det gäller ett förstatligande, utan det var fråga om konsekvensen av att vpk tidigare begärt ett förstatligande av läkemedelsindustrin. I konsekvens med det borde man också ha begärt ett förstatligande av den industri vi nu diskuterar, och inte en subvention från samhällets sida.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Ja, fru Hansson, det är skenbart logiskt, men fru Hansson låter sin logik springa i väg med sig en smula.

För det första kan man inte i detta ärende ställa ett yrkande om förstatligande av läkemedelsindustrin, utan det yrkandet måste ställas i annat sammanhang. Det skall bli intressant att se hur fru Hansson röstar nästa gång vi ställer detta yrkande.

För det andra måste väl ändå fru Hansson medge att ett förslag om vissa åtgärder när det gäller en viss läkemedelsartikel får en helt annan infattning om man ställer det mot bakgrund av att man vill nationalisera läkemedelsindustrin i dess helhet än det får om man ställer det mot bakgrund av att man inte vill nationalisera läkemedelsindustrin. Det är i fru Hanssons tappning som subventionsåtgärder skulle stödja den privata industrin, för hon vill, att döma av hennes röstning här i kammaren, ha den privata industrin kvar på läkemedelsområdet. Kravet får inte den betydelsen i vår infattning, eftersom vi vill ha till stånd en nationalisering av hela läkemedelsindustrin.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning

verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 295
Nej – 19
Avstår – 1

Nr 26

Onsdagen den
26 februari 1975

---

*Allmän folk- och
bostadsräkning år
1975, m. m.*

§ 6 Allmän folk- och bostadsräkning år 1975, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 1 med anledning av propositionen 1975:5 om allmän folk- och bostadsräkning år 1975, m. m., jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1975:1 bilaga 9 (finansdepartementet) punkten B 5 (s. 29–30) föreslagit riksdagen att i avvaktan på särskild proposition i ämnet till Statistiska centralbyrån: Folk- och bostadsräkning 1975 för budgetåret 1975/76 beräkna ett förslagsanslag av 26 500 000 kr.

I propositionen 1975:5 hade regeringen under återopande av bifogat utdrag av regeringsprotokollet över finansärenden föreslagit riksdagen att

1. anta inom finansdepartementet upprättat förslag till lag om allmän folk- och bostadsräkning år 1975,

2. till Statistiska centralbyrån: Folk- och bostadsräkning 1975 för budgetåret 1975/76 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 26 500 000 kr.

I propositionen 1975:5 hade föreslagits att en ny allmän folk- och bostadsräkning genomfördes under veckan den 20–26 oktober 1975. Räkningen föreslogs bli utförd med en delvis annan insamlings- och bearbetningsteknik än vad som använts vid tidigare folk- och bostadsräkningar med bl. a. direktutsändning av förtryckta svarsblanketter och portofria svarskuvert. Arbetet med folk- och bostadsräkningen skulle ledas av statistiska centralbyrån, som för ändamålet hade föreslagits få ett anslag av 26,5 milj. kr. till förfogande under nästa budgetår. Totalkostnaden för räkningen beräknades uppgå till ca 63 milj. kr.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den med anledning av propositionen 1975:1 väckta motionen 1975:95 av herr Helén m. fl. (fp), vari, såvitt nu var i fråga, hemställts (p. 6) att riksdagen beslutade att avpersonifiering av 1975 års folk- och bostadsräkning skulle ske senast när den statistiska bearbetningen var klar,

dels de med anledning av propositionen 1975:5 väckta motionerna 1975:970 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) samt 1975:1748 av herr Adolfsson (m), i vilka hemställts att riksdagen skulle avslå regeringens proposition angående allmän folk- och bostadsräkning år 1975.

Onsdagen den
26 februari 1975

*Allmän folk- och
bostadsräkning år
1975, m. m.*

Utskottet hemställde

1. beträffande lagförslaget att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1975:970 och 1975:1748, båda såvitt nu var i fråga, skulle anta det vid propositionen 1975:5 fogade förslaget till lag om folk- och bostadsräkning år 1975,

2. beträffande anslag att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1975:970 och 1975:1748, båda såvitt nu var i fråga, till Statistiska centralbyrån: Folk- och bostadsräkning 1975 för budgetåret 1975/76 under sjunde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 26 500 000 kr.,

3. beträffande avpersonifiering att riksdagen skulle avslå motionen 1975:95, yrkandet 6.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande lagförslaget av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:970 och 1975:1748, båda såvitt nu var i fråga, skulle avslå propositionen 1975:5 såvitt nu var i fråga och motionen 1975:95, yrkandet 6,

2. beträffande anslag av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som – vid bifall till reservationen under 1 – ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:970 och 1975:1748, båda såvitt nu var i fråga, skulle avslå propositionen 1975:5 såvitt nu var i fråga,

3. beträffande avpersonifiering av herr Strömberg i Botkyrka (fp) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle bifalla motionen 1975:95, yrkandet 6.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Utöver de argument mot en ny folk- och bostadsräkning som återfinns i reservationen kan ytterligare anföras: Statistiska centralbyrån insamlar statistiska uppgifter från individer och företag i 91 olika sammanhang utöver denna folk- och bostadsräkning.

Då är icke medräknade de uppgifter som insamlas genom folkbokföringsuppgifter, deklARATIONER och uppgifter till allmänna försäkringen. Vi har just avslutat fastighetstaxeringen. Den föregicks av ytterst detaljerade fastighetsdeklARATIONER. I dessa deklARATIONER infordrades som bekant uppgifter beträffande fastigheternas standard och människors bostadsförhållanden i minsta detalj.

Var människor bor vet myndigheterna förut. Vilka familjeförhållanden och vilken utbildning människor har samlar man in uppgifter om på andra vägar. Skulle samhället genom en utebliven folk- och bostadsräkning gå miste om någon detalj i människors privata förhållanden är säkert

ingen olycka skedd. Någon del av människors privata förhållanden bör tvärtom hållas utanför samhällets insyn.

Det här är också fråga om en onödig utgift för skattebetalarna på 60 å 70 milj. kr. Borde inte vi som svenska folkets valda företrädare tänka oss för två gånger innan vi beslutar om utgifter som inte blir till någon nytta för dem som skall betala? Så länge vi hanterar pengar på det här sättet kommer också förhandlingarna – högaktuella i dessa dagar – om våra skatter att inskränka sig till en omfördelning av bördorna, inte till den sänkning av totala skatteuttaget vi för länge sedan borde ha åstadkommit. Vill vi verkligen åstadkomma en skattesänkning, är första förutsättningen att vi slutar slösa med pengar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation där moderata samlingspartiets företrädare i utskottet återfinns.

I detta anförande instämde herrar Nordgren, Magnusson i Borås, Hovhammar och Nilsson i Trobro (samtliga m).

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Folk- och bostadsräkningen 1975 kommer i flera avseenden att se annorlunda ut än 1970 års, och det är särskilt glädjande för dem som var med och kritiserade den förra gången därför att den inte tog tillräcklig hänsyn till medborgarnas rädsla för integritetshotet. Ingen som inte har ämbetsansvar skall den här gången få se blanketterna, och det är uttryckligen straffbart att röja något som står i dem. En mängd uppgifter från 1970 är nu inte längre med, t. ex. hyra, vigselår, utbildning och innehav av frysbox.

Men fortfarande innehåller dessa blanketter, som vi alla vid hot om 1 000 kr. vite skall fylla i, en rad personliga uppgifter som skall lagras på data med vidhängande personnummer och sedan samköras med andra samhällsliga register, där våra inkomster, bilar, medborgarskap och en rad andra uppgifter finns inmatade.

Det som oroar en hel del medborgare och som folkpartiet har tagit upp i sin partimotion nr 95 om datapolitiken är just personanknytningen i denna statistik. Personnumren gör samkörningar möjliga med andra register, och de gör det möjligt att följa medborgaren år från år och studera hans utveckling, om man så önskar – och får för datalagen förstås. Medborgarna själva vet inte vare sig i förväg eller i efterhand vilka sådana manövrer som görs med statistisk data.

Mot detta står då statistikanvändarna, i huvudsak statliga och kommunala myndigheter men också forskare. De stöder sig på den synpunkten att om man tar bort personnumren tar man också bort sekretessen såsom sekretesslagen i dag är utformad. Man skulle alltså, menar de, lämna vägen helt öppen för vem som helst att utnyttja statistikuppgifterna om man tog bort namn och personnummer, och det skulle vara lätt att identifiera många – eller åtminstone några – av personerna med ledning av de uppgifter som finns kvar. Vi anser tvärtom att det är per-

sonnumren som i första hand gör det tekniskt möjligt att snabbt och enkelt sammanställa en mängd uppgifter om samma individer och att det är de som utgör den verkliga faran. Det är personnumren och namnen som gör att man lätt och enkelt kan identifiera folk. Att i stället gå en bakväg och ta reda på enskilda personers förhållanden genom att leta i blanketterna när de står utan namn och personnummer måste vara en oerhört mödosam omväg, vilka uppgifter man än vill ha tag på.

I reservationen 3 kräver nu herr Strömberg, folkpartiet, att de uppgifterna i folk- och bostadsräkningen avidentifieras omedelbart så snart bearbetningen är klar, vilket bör vara senast i juli 1978. Utskottets majoritet går på en vagare linje. Man vill invänta en utredning om hela frågan om avidentifiering och kryptering i verkets statistikproduktion. En sådan utredning är i och för sig utmärkt – jag har själv för ett par år sedan motionerat om en krypteringsmetod som kanske skulle ha avskaffat några av de problem som vi har i dag – men det finns inget skäl att vänta på den för att avidentifiera den undersökning som vi alla är tvingade att vara med i och som enligt alla försäkringar både från finansministern och från statistiska centralbyrån aldrig skall användas till annat än rent opersonlig statistik.

Här står inte bara en folkpartireservant mot utskottet, här står JO och JK mot statistiska centralbyrån och här står en annan folkpartireservant i datainspektionens styrelse mot datainspektionen och regeringen. Det är inte bara en praktisk fråga utan en principfråga om vilka garantier man är beredd att ge medborgarna i samma ögonblick som man går ut med den här folk- och bostadsräkningen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen 3.

Herr BERGMAN i Göteborg (s):

Herr talman! Vid betänkandet finns fogade tre reservationer. De två första tillhör den typ som vi brukar kalla gamla bekanta, även om det var så sent som förra året som vi behandlade det första anslaget till folk- och bostadsräkning 1975. Det anslaget gällde provundersökningarna. Då hade herr Adolfsson och hans partivänner samma ställningstagande och samma motivering som nu. De är ensamma i denna grundsyn på det samhällsarbete som folk- och bostadsräkningen är ett uttryck för. Vi andra är angelägna om att få veta hur samhället ser ut för att kunna göra det lättare för människorna att bo i det. Vi vill förändra det samhälle som vi har och är måna om att få veta något om det. Samma ambitioner finns inte hos herr Adolfsson, som tycker att samhället skall lägga sig så litet som möjligt i människornas liv. Det kan naturligtvis bli föremål för mycket filosoferande. Men vi anslog redan förra året pengar till den här verksamheten, och nu är det fråga om igångsättningen. Den sker då med utnyttjande av alla de erfarenheter som gjordes av den förra folk- och bostadsräkningen. Jag skall inte fördjupa mig i dessa erfarenheter – fru Anér var inne på en del av dem. Jag vill bara säga att folk- och bostadsräkningen den här gången har förenklats. Man tar nu in färre

uppgifter – eller variabler, som det lär heta på statistikspråk. Nu är det inte bara staten och riksdagen som har nytta av dessa uppgifter, utan det är kanske framför allt kommunal- och landstingspolitikerna som har nytta av dem i sin planering. För praktiskt taget allt som de sysslar med är dessa uppgifter värdefulla som underlag. Uppgifterna har alltså ett mycket vidare intresse än vad vi kanske i förstone tänker oss. Mycket av den politiska aktiviteten i landet bygger på att vi har denna vart femte år upprepade folk- och bostadsräkning.

Herr Adolfsson upprepar vad han sade förra året, nämligen att statistiska centralbyrån gör 90 olika undersökningar för att få in uppgifter om människorna. Han kan då inte avse undersökningar av den här karaktären, dvs. totalundersökningar. Såvitt jag förstår syftar han på statistiska centralbyråns urvalsundersökningar, och användbarheten av dessa är en helt annan. Folk- och bostadsräkningen är någonting mycket större.

Fru Anér tog upp en annan fråga, som vi tidigare inte diskuterat i just det här sammanhanget. Jag är personligen angelägen att säga att vi när det gäller frågan om att ge människorna skydd för sin personliga integritet nog är eniga, och därför behöver vi på den punkten inte vara så pratsamma. Vi har samma ambitioner att skydda den personliga integriteten. Det vi nu diskuterar är ingen principiell fråga, utan det är en praktisk fråga. Vad det gäller är om vi nu skall besluta om en avpersonifiering av registret 1978 eller om vi skall vänta till dess att vi fått resultaten dels av den utredning som statistiska centralbyrån gör tillsammans med justitiedepartementet och datainspektionen, dels av offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén. Dessa utredningar kommer under detta år att lägga fram sitt material, och vi får då en fullständigare bild med en belysning av alla dessa aspekter.

Det finns i den här frågan olika skolor. En skola hävdar att om man avpersonifierar registret, så försvinner sekretessen och materialet blir en offentlig handling. Då kan den som vill gå till en by och titta efter vilka uppgifter det finns om en viss person som man kan identifiera med ledning av det man redan känner till om vederbörande.

Vi hade för fjorton dagar sedan en debatt mellan justitieministern och herr Wijkman om dessa saker, och frågan lär komma upp även i andra sammanhang; vi får bl. a. en debatt med anledning av ett betänkande från konstitutionsutskottet. Vi har då kanske ett bättre underlag för en diskussion.

Det är möjligt att registret bör avpersonifieras – det vet jag inte. Det kanske finns bättre och effektivare medel att skydda integriteten, men det behöver vi inte ta ställning till nu. Vi kan vänta med det beslutet eftersom det inte skall verkställas förrän 1978. Debatten skulle nu därför tjäna på att vi inte försöker blåsa upp en motsättning som, såvitt jag kan se, inte finns i det nu aktuella ärendet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
26 februari 1975

*Allmän folk- och
bostadsräkning år
1975, m. m.*

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Herr Bergman i Göteborg konstaterade inledningsvis att moderata samlingspartiet motsätter sig förändringar och vill att samhället skall lägga sig i så litet som möjligt. Ja, det är en någorlunda korrekt tolkning. Men, herr Bergman, vi motsätter oss inte förändringar om de kan leda till någonting bättre för människorna. Vad vi upplever i dag är förändringar av allt i samhället, ofta förändringar till det sämre. Jag tror att det är just dessa snabba, stora förändringar som oupphörligen drabbar människor som skapar så mycket osäkerhet och otrivsel i samhället. Varför kunde vi inte gå fram litet försiktigare? Vi har med andra ord inte ett sådant behov av uppgifter att vi behöver sätta i gång det stora planeringsmaskineri som herr Bergman vill hålla i gång.

Ett exempel, som herr Bergman är väl insatt i, är just bostadsbyggandet och bostadsplaneringen, för vilka dessa data skall ligga som grund. Det är bara att konstatera att trots de tätt återkommande bostadsräkningarna har vi inte lyckats i vår planering. Vi har byggt fel bostäder på fel ställen. Vi har inte på något sätt genom samhällets planering lyckats åstadkomma vad människorna vill ha. Det borde, herr Bergman, mana att gå fram på ett annat sätt. Vi kanske t. o. m. borde sätta oss ner och säga att vi hoppar över årets folk- och bostadsräkning och låter intervallen bli tio år i stället. På det sättet skulle vi bättre kunna komma underfund med vilka uppgifter vi egentligen behöver och hur vi skall använda dem.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Bergman i Göteborg att jag inte gärna skulle vilja gå ut till medborgarna och säga: Ni är tvungna att lämna dessa uppgifter, men vi är inte tvungna att säga exakt hur vi skall sekretessbehandla dem.

Herr BERGMAN i Göteborg (s):

Herr talman! Det är alldeles klart att uppgifterna är sekretessbelagda. Så länge uppgifterna inte är avpersonifierade är de alltså sekretessbelagda. Det är klart besked. På den punkten tycker jag inte man behöver vara orolig.

Till herr Adolfsson vill jag säga: Det är klart vi kan föra en allmänpolitisk debatt, men jag tror det tjänar föga till. Jag har väldigt bråttom med att göra ändringar på alla de orättvisor som finns kvar i samhället. Därför är jag mån om att vi skall få veta så mycket som möjligt om hur det ser ut i vårt land. Jag har bråttom och är mån om att göra någonting snabbt, men här har herr Adolfsson kanske inte så bråttom.

Men sedan förändras samhället mycket snabbt också av helt andra orsaker som gör det svårt att följa med i det politiska livet. Det kan sägas ha en dubbelsidig effekt. Vårt statistikunderlag blir snabbt gammalt men det minskar inte behovet av statistikunderlag. Det gäller bostadsfrågan, det gäller Eriksbergsarbetarna i Göteborg, som står inför hotet att förlora sin sysselsättning därför att man inte snabbt och i tid hade kunskap

om de förändringar som kunde komma att ske, hur visa och hur rika de som styrde företaget än var – och dessa båda ting brukar ju i herr Adolfssons ögon vara förenliga.

Snabbheten beror på hur och i vilken takt vi vill förändra det samhälle vi lever i.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Om herr Bergman i Göteborg och hans partikamrater hade litet mindre bråttom i de här sammanhangen kanske vi skulle undvika mycket av det förmynderi och de försämringar som vi faktiskt igenom vårt planeringsraseri åstadkommer för många människor.

Sedan kanske inte detta är rätt debatt att ta upp till diskussion de problem som växt upp kring varven i Göteborg. Men en sak kan jag ändå få säga till herr Bergman i sammanhanget. Om det företaget i likhet med alla andra i detta land inte hade fått så många pålagor i form av avgifter och skatter till det allmänna, skulle det finnas betydligt bättre förutsättningar både för det här företaget och för andra företag att klara sig utan statliga ingripanden. Det är den nakna sanningen, herr Bergman, och det är grunden till de svårigheter vi f. n. upplever inom näringslivet.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	264
Nej	–	50
Avstår	–	7

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
26 februari 1975

*Anmälan av
interpellation*

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Strömberg i Botkyrka, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Anér begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Strömberg i Botkyrka.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Anér begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 243
Nej - 34
Avstår - 44

Herr Fridolfsson (m) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men röstat nej.

§ 7 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 25 februari

Nr 36 av herr *Elmstedt* (c) till fru statsrådet *Hjelm-Wallén* om försöksverksamheten med praktiska inslag på grundskolans högstadium:

Dagens skola skall förbereda eleverna för en väsentligt mer komplicerad samhällsinstitution än vad som gällde för bara några decennier sedan. Samhällsutvecklingen ställer ökade krav på skolan när det gäller den sociala omvårdnaden om barnen men också större krav när det gäller att förmedla såväl praktiska som teoretiska kunskaper. Skolan har inte i alla avseenden kunnat svara mot dessa krav.

En praktisk verksamhet är för många elever den mest meningsfulla inlärningsformen. Elever med en sådan intresseinriktning får inte en positiv inställning till studier enligt 1969 års läroplan för grundskolan. Riksdagen har mot denna bakgrund vid två tillfällen understrukit vikten av en bättre balans mellan teori och praktik på grundskolans högstadium.

De studiemisslyckanden som den teoretiserade skolan ger kan inte

---

*Meddelande om
frågor*

accepteras. De utgör ofta ett första led i en utslagningsmekanism som för individen får oreparabla konsekvenser. Det har t. ex. visat sig att ungdomsarbetslösheten är mest omfattande bland dem som avbrutit sina studier före yrkesutbildningen.

1974 års riksdag beslöt att, som ett led i den pågående läroplansuppföljningen för grundskolan, ett ökat inslag av praktiska ämnen i undervisningen borde prövas. De vägar som därvid kan användas är en modifiering av timplanen, jämkad studiegång och en utökad praktisk yrkesorientering. Riksdagen var också positiv till försök med andra utformningar. Denna uppfattning tillkännagavs för Kungl. Maj:t, vilket var ett framsteg för centerns utbildningspolitiska strävan.

Riksdagens ställningstagande för ett ökat praktiskt inslag i undervisningen borde ha givit kommunerna bättre möjligheter att forma undervisningen så att den passar alla elever. Från skilda kommuner har också initiativ tagits för att bättre kunna motsvara alla elevers förväntningar på skolan. Det engagemang för skolan och det ansvar för eleverna som kommunerna därmed visat måste hälsas med tillfredsställelse.

Trots riksdagens ställningstagande har dock inte kommunerna beretts tillfälle att genomföra en försöksverksamhet med mer praktik i grundskolan. Det finns exempel på kommuner som i omsorg om eleverna gjort ambitiösa program, innebärande en ökad samverkan mellan skolan och andra organ i samhället, men som vägrats försöksverksamhet. Den praxis som tillämpas vid prövning av dessa ärenden i utbildningsdepartementet synes dåligt överensstämma med riksdagens ställningstagande (UbU 1974:11 s. 9 rskr 1974:120).

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till fru statsrådet Hjelm-Wallén få ställa följande fråga:

Anser statsrådet att avsikten med riksdagens beslut för år 1974 beträffande försöksverksamhet med praktiska inslag på grundskolans högstadium blivit beaktad vid den fortsatta handläggningen av ärendet inom regeringens kansli och inom skolöverstyrelsen?

§ 8 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 26 februari

Nr 95 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr kommunikationsministern om skärpning av säkerhetsbestämmelserna vid SJ:

Är statsrådet beredd att – mot bakgrund av de under senare tid inträffade järnvägsolyckorna – medverka till en skärpning av säkerhetsbestämmelserna vid statens järnvägar?

Nr 26
Onsdagen den
26 februari 1975

*Meddelande om
frågor*

Nr 96 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr kommunikationsministern om kontroll av körkortsinnehav vid bilförsäljning:

Det har inträffat att bilförsäljare gett personer utan körkort möjligheter att provköra eller avhämta fordon. Detta är givetvis otillfredsställande. Enligt min uppfattning är en skärpning av körkorts kontrollen vid bilförsäljningar angelägen. Den som provkör eller avhämtar fordon hos försäljare bör för denne förete körkort.

Är statsrådet beredd medverka till åtgärder i syfte att uppnå skärpt kontroll av körkortsinnehav vid bilförsäljning?

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 12.07.

In fidem
SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert